

Дем'янишин В. Г., к.е.н., доцент
Тернопільський національний
економічний університет

Проблеми бюджетного регулювання в Україні

В умовах ринкових перетворень належний рівень соціально-економічного розвитку суспільства забезпечується поєднанням державного регулювання з інструментами ринкового механізму, причому співвідношення між цими складовими залежить від національних особливостей країни. Важливим елементом державного регулювання є бюджетне регулювання, яке у сучасній економічній літературі розглядається в широкому та вузькому значенні.

На нашу думку, у широкому розумінні бюджетне регулювання – це один із економічних методів регулювання соціально-економічного розвитку суспільства, який полягає у використанні бюджету як інструмента економічного зростання, покращення добробуту громадян, вирішення внутрішніх і зовнішніх проблем держави. У вузькому розумінні – це перерозподіл бюджетних коштів між різними ланками бюджетної системи (з бюджетів одного рівня до бюджетів іншого рівня) з метою збалансування усіх видів бюджетів та забезпечення фінансового вирівнювання регіонів і адміністративно-територіальних одиниць.

Об'єднавши завдання бюджетного регулювання у вузькому значенні за спільними ознаками, ми можемо сформулювати дві їхні основні групи: перша – збалансування місцевих бюджетів усіх рівнів із заходами, пов'язаними з його забезпеченням; друга – здійснення фінансового вирівнювання територій.

Вирішення першого завдання може забезпечуватися шляхом передачі частини коштів одного бюджету до іншого (з бюджету вишого рівня до бюджету нижчого, або навпаки), тобто вертикального бюджетного вирівнювання. Друге завдання може вирішуватися за рахунок коштів державного бюджету (трансфертів) або перерозподілу бюджетних ресурсів між окремими територіями, тобто горизонтального бюджетного вирівнювання.

Вертикальне бюджетне регулювання здійснюється за допомогою розподілу доходів і видатків між окремими ланками бюджетної системи. Основою цього виду регулювання є: по-перше, розподіл функцій і повноважень між

центром і регіонами та на регіональному рівні; по-друге, розподіл видатків між різними видами бюджетів відповідно до розподілу повноважень; по-третє, розподіл доходів між різними бюджетами з таким розрахунком, щоб їхній обсяг дав можливість органам державної влади та місцевого самоврядування у повному обсязі профінансувати якісне виконання ними своїх повноважень та функцій.

Горизонтальне бюджетне регулювання, на відміну від вертикального, має на меті подолати істотні розбіжності у рівнях бюджетної забезпеченості територіальних громад (міст, селищ, сіл). Отже, горизонтальне бюджетне регулювання стосується вирівнювання бюджетів територіальних громад (у межах окремо міських, селищних та сільських бюджетів), тобто бюджетного вирівнювання.

Отже, під бюджетним регулюванням ми розуміємо перерозподіл бюджетних коштів між різними ланками бюджетної системи (з бюджетів одного рівня до бюджетів іншого рівня) з метою збалансування усіх видів бюджетів та забезпечення фінансового вирівнювання регіонів, а також адміністративно-територіальних одиниць.

Позитивне вирішення питань бюджетного регулювання пов'язане з розв'язанням проблем:

- розподілу повноважень між органами державної влади, державного управління та місцевого самоврядування. Особливої актуальності ці проблеми набувають в умовах адміністративно-територіальної та конституційної реформ. Реформування адміністративно-територіального устрою вимагає перегляду прав, обов'язків та функцій органів місцевого самоврядування, розширення їхніх повноважень, і, відповідно, суттєвого зміцнення фінансової бази;
- розмежування доходів і видатків між усіма рівнями бюджетної системи. У першу чергу, на законодавчому рівні доцільно забезпечити обґрунтований розподіл, який дав би можливість органам місцевого самоврядування суттєво зміцнити власну фінансову базу. Цього можна досягнути шляхом передачі частини

державних податків і зборів до місцевих бюджетів зі зміною їхнього статусу з державних на місцеві.;

- вибору відповідних важелів регулювання, які б забезпечили органам місцевого самоврядування гарантії отримання доходів без обмеження бюджетних прав та посилення залежності від центральної влади. Для цього, крім існуючого методу міжбюджетних трансфертів (дотацій і субвенцій), бажано повернутися до методу процентних відрахувань від регулюючих доходів, який був відмінений у 2001 році Бюджетним кодексом України.
- вирішення практичних питань бюджетного регулювання у процесі виконання бюджетів, які виступають у вигляді міжбюджетних відносин. На нашу думку, відміна Бюджетним кодексом України взаємних розрахунків між бюджетами і бюджетних позичок обмежила розмаїття міжбюджетних відносин. Вимагає удосконалення механізм цих відносин, надання йому прозорості, яка поступово зникає у зв'язку з сучасним розширенням такого виду трансфертів як субвенції.

Залежно від терміну, пропонуємо поділяти бюджетне регулювання на стратегічне і тактичне. Стратегічне регулювання рекомендуємо використовувати при розробці бюджетної доктрини, прогнозів і стратегічних програм, принаращованні законодавчого і нормативного забезпечення. Тактичне регулювання вважаємо доцільним ділити на два види: бюджетне регулювання у процесі складання, розгляду і затвердження бюджетів і бюджетне регулювання у процесі виконання бюджетів. Такий поділ дасть можливість конкретизувати та виокремити механізми й інструменти регулювання, особливості їхнього застосування з метою отримання найкращих результатів.